

Theoretische verantwoording

Uk & Puk Editie 2

 CED
groep

Als leren je lief is

Theoretische verantwoording

Uk & Puk Editie 2

Het programma

Uk & Puk is een programma voor voorschoolse educatie dat zich richt op het voorkomen en verminderen van onderwijsachterstanden bij jonge kinderen van nul tot vier jaar. De theoretische basis van het programma ligt in wetenschappelijke inzichten over de ontwikkeling van jonge kinderen, de invloed van omgevingsfactoren op ontwikkelingskansen en de rol van kwalitatief hoogwaardige voorschoolse voorzieningen als beschermende factor. De uitgangspunten sluiten aan bij *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar* (Singer & Kleerekoper, 2009) en het onderzoek naar effectieve kenmerken van voor- en vroegschoolse educatie (VVE) en actuele inzichten over leren en ontwikkelen in de eerste levensjaren.

Vroegtijdige ontwikkelingsstimulering als preventieve aanpak

Onderzoek laat zien dat verschillen in ontwikkeling tussen kinderen al vóór de start van het basisonderwijs zichtbaar zijn en zonder gerichte ondersteuning kunnen toenemen gedurende de schoolloopbaan. Zo blijkt dat taalachterstanden bij aanvang van de basisschool kunnen oplopen van zes maanden tot meer dan een jaar (Driessen, 2017). Wanneer deze achterstanden niet tijdig worden aangepakt, blijven zij vaak bestaan gedurende de verdere schoolloopbaan en vergroten zij de kans op lagere onderwijsniveaus, schooluitval en verminderde maatschappelijke kansen (NJI, 2020; Driessen & Merry, 2014).

Onderwijsachterstanden hangen vaak samen met omgevingsfactoren zoals sociaaleconomische omstandigheden, opleidingsniveau van ouders, migratieachtergrond of armoede (Posthumus et al., 2019).

Tegelijkertijd blijkt uit onderzoek dat kwalitatief goede kinderopvang een belangrijke beschermende factor kan vormen, doordat deze een stimulerende leeromgeving biedt die mogelijke tekorten in de thuissituatie kan compenseren (Roseboom, 2018). Vooral voor kinderen uit gezinnen met een lagere sociaaleconomische status heeft deelname aan voorschoolse educatie positieve effecten op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling (Leseman & Veen, 2016). Uk & Puk sluit hierbij aan door een gestructureerd en doelgericht aanbod te bieden dat gericht is op het versterken van beschermende factoren en het verkleinen van ontwikkelingsrisico's.

Sociaal-constructivistische visie op leren en ontwikkelen

De pedagogisch-didactische uitgangspunten van Uk & Puk zijn gebaseerd op sociaal-constructivistische leertheorieën, zoals het invloedrijke werk van Vygotsky (1978). Volgens deze theorie ontwikkelen kinderen zich in interactie met hun sociale omgeving. Ontwikkeling vindt plaats wanneer kinderen worden ondersteund binnen hun zone van naaste ontwikkeling: het gebied tussen wat een kind zelfstandig kan en wat het kan bereiken met begeleiding van een volwassene of meer vaardige leeftijdgenoot. Binnen Uk & Puk wordt deze theorie vertaald naar een pedagogische aanpak waarin spel en interactie centraal staan. De pedagogisch professional observeert het spel van kinderen, sluit aan bij hun initiatieven en verrijkt het spel door vragen te stellen, taal toe te voegen en nieuwe ervaringen aan te bieden. Dit sluit aan bij inzichten over spelbegeleiding en ontwikkelingsstimulering (De Haan, 2012) en bij het principe van scaffolding, waarbij ondersteuning geleidelijk wordt afgebouwd naarmate het kind competentier wordt.

Voorbeeld uit *We gaan op avontuur!* Kernactiviteit 1: *Op zoek naar schatten*

In Kernactiviteit 1 *Op zoek naar schatten* uit het themakatern *We gaan op avontuur* wordt de zone van de naaste ontwikkeling concreet zichtbaar in de manier waarop de pedagogisch professional het spel begeleidt. De kinderen gaan met een schatkaart op zoek naar verborgen schatten in de zandbak. De professional introduceert de activiteit door samen de kaart te bekijken en hardop denkend voor te doen hoe je de aanwijzingen volgt: *Op de kaart zie ik dat ik tien stappen rechtdoor moet. En daar staat een X. Misschien ligt daar wel een schat!* Tijdens het zoeken sluit de professional aan bij het initiatief van de kinderen en verrijkt zij het spel met gerichte vragen: *Wat heb jij nodig om te graven? Waar moeten we zoeken, denk jij? Hoe weten we welke kant we op moeten?* Door meetkundige begrippen als voor, achter, naast, op en onder expliciet te benoemen, wordt taal toegevoegd aan de handelingen. Tegelijkertijd krijgen kinderen ruimte om zelf oplossingen te bedenken en te experimenteren met materialen.

De ondersteuning wordt afgestemd op het ontwikkelingsniveau: jongere kinderen krijgen meer voordoen en begeleiding, terwijl de pedagogisch professional oudere kinderen uitdaagt om zelf aanwijzingen te interpreteren of schatten voor elkaar te verstoppen. Zo biedt de professional tijdelijke steun (scaffolding) die wordt afgebouwd naarmate kinderen competent worden. Het spel vormt daarmee een betekenisvolle context waarin leren plaatsvindt in interactie en gezamenlijke activiteit.

Kwaliteit van interacties als bepalende factor

Onderzoek naar voorschoolse educatie toont aan dat vooral de kwaliteit van interacties tussen pedagogisch professionals en kinderen bepalend is voor ontwikkelingsuitkomsten. Sensitieve responsiviteit, taalrijke interactie en het stimuleren van onderlinge interacties dragen bij aan taalontwikkeling, denkontwikkeling en sociaal-emotioneel functioneren (Leseman & Slot, 2023; Iot et al., 2023). Uk & Puk vertaalt deze inzichten naar de praktijk door expliciet te werken met de zes interactie-vaardigheden (Strik & Schoemaker, 2016) en door pedagogisch professionals te trainen in doelgericht en cyclisch werken. Observatie, duiding en het afstemmen van activiteiten op ontwikkelbehoeften zorgen ervoor dat kinderen passende ondersteuning en uitdaging krijgen. Daarmee wordt aangesloten bij inzichten dat educatieve kwaliteit in de kinderopvang een belangrijke voorspeller is van ontwikkelingsresultaten (Jepma & Vander Heyden, 2025).

Voorbeeld uit *Fit met Puk* Interactievaardigheid Praten en uitleggen

In het themakatern *Fit met Puk* wordt bij iedere Kernactiviteit een interactievaardigheid expliciet uitgelicht en concreet uitgewerkt voor de pedagogisch professional, bijvoorbeeld de interactievaardigheid Praten en uitleggen.

Tijdens een activiteit rondom 'de dokter' wordt de professional gestimuleerd om woorden te geven aan wat kinderen zien en ervaren. Veel kinderen zijn weleens bij de dokter of op het consultatiebureau geweest. De professional benut dit herkenbare thema door uit te leggen waarom je naar de dokter gaat en wat de dokter doet. In de speelhoek benoemt zij bijvoorbeeld materialen: *Dit zijn pleisters. Je krijgt een pleister als je een wondje hebt. Of: De dokter draagt vaak een witte jas. Zo kun je zien wie de dokter is.* Door materialen, handelingen en situaties expliciet te benoemen en toe te lichten, verrijkt de professional de woordenschat en het begrip van kinderen. Tegelijkertijd helpt deze taalrijke begeleiding om ervaringen betekenis te geven en mogelijke spanning rond een doktersbezoek te verminderen. Zo wordt zichtbaar hoe een interactievaardigheid in de dagelijkse praktijk doelgericht wordt ingezet om ontwikkeling te ondersteunen.

Brede ontwikkeling als uitgangspunt

Actuele inzichten benadrukken daarnaast dat de ontwikkeling van jonge kinderen breed en samenhangend is. Cognitieve, motorische, sociaal-emotionele en creatieve ontwikkeling beïnvloeden elkaar wederzijds. Het *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar* (Singer & Kleerekoper, 2009) en het *themaonderzoek VVE* van de Inspectie van het Onderwijs (2021) benadrukken dat voorschoolse educatie zich niet uitsluitend moet richten op taal en rekenen, maar op de brede ontwikkeling van kinderen. Uk & Puk sluit hierbij aan door zeven ontwikkelingsgebieden centraal te stellen: taal, rekenen-wiskunde, sociaal-emotionele ontwikkeling, motoriek, kunstzinnige oriëntatie, oriëntatie op jezelf en de wereld en digitale geletterdheid. Deze brede benadering sluit aan bij de SLO-doelen voor het jonge kind (SLO, 2023) en bij inzichten dat geïntegreerde, betekenisvolle activiteiten effectiever zijn dan geïsoleerde oefenvormen (Romijn et al., 2024).

Ouderbetrokkenheid als versterkende factor

De ontwikkeling van jonge kinderen vindt plaats in wisselwerking tussen thuis en opvang. Onderzoek laat zien dat ouderbetrokkenheid een belangrijke voorspeller is van leerprestaties, motivatie en welbevinden van kinderen (Nap-Kolhoff et al., 2008; Hoozeveld & Schilder, 2019). Uk & Puk beschouwt ouders daarom als gelijkwaardige partners in de ontwikkeling van het kind. Door ouders actief te betrekken bij thema's en activiteiten wordt de verbinding tussen thuis en kindcentrum versterkt en nemen de leerervaringen van kinderen toe. Deze benadering sluit aan bij onderzoek naar ouder-professionalpartnerschap, waarin wederkerige samenwerking tussen ouders en professionals leidt tot betere ontwikkelingsuitkomsten en meer betrokkenheid (Slot et al., 2025; Van Laere & Vandenbroeck, 2020; Sheridan et al., 2011).

Thuisbetrokkenheid

Naast ouderbetrokkenheid krijgt ook thuisbetrokkenheid een plaats. Thuisbetrokkenheid richt zich op het ondersteunen van ouders in hun ontwikkelings-ondersteunend handelen in de dagelijkse thuissituatie. In Uk & Puk krijgt dit vorm doordat de pedagogisch professionals aan ouders concrete, laagdrempelige en themagerichte suggesties voor thuis meegeven, bijvoorbeeld in de vorm van informatiebrieven,

gesprekssuggesties, spelideeën of materialen zoals een verteltas. Hiermee worden ouders toegerust om thuis voort te bouwen op de ervaringen van hun kind in de groep.

Onderzoek laat zien dat juist dagelijkse interacties zoals samen praten, voorlezen, spelen en routines uitvoeren sterke voorspellers zijn van taalontwikkeling, executieve functies en sociaal-emotioneel functioneren (Bonifacci et al., 2021; Han et al., 2023). Door ouders handvatten te bieden die aansluiten bij lopende thema's en ontwikkelingsdoelen, ontstaat inhoudelijke samenhang tussen de leeromgeving thuis en die in de opvang. Deze consistentie versterkt de leermogelijkheden van het kind en vergroot de kans dat nieuwe vaardigheden worden geoefend en bestendigd in verschillende

Voorbeeld uit *Puk helpt op de boerderij* Ouder- en thuisbetrokkenheid

De themakaternen van Uk & Puk bieden de pedagogisch professionals concrete handvatten om ouder- en thuisbetrokkenheid vorm te geven. In het themakatern *Puk helpt op de boerderij* worden professionals bijvoorbeeld ondersteund met suggesties door een informatiebrief aan ouders, waarin het thema en de activiteiten op de groep worden toegelicht. Daarnaast bevat het katern gerichte tips die professionals kunnen meegeven aan ouders om thuis aan te sluiten bij het thema.

Zo worden professionals aangemoedigd ouders te stimuleren om samen met hun kind te praten over de boerderij, boerderijdieren en producten als melk, kaas en eieren, dierengeluiden na te doen, boekjes over de boerderij voor te lezen (met aandacht voor zowel boeren als boerinnen) en themaliedjes thuis te zingen. Ook worden suggesties gedaan voor gezamenlijke activiteiten, zoals een bezoek aan de kinderboerderij, het zoeken van 'eitjes' in huis of het verzorgen van een (huis)dier.

Het katern beschrijft bovendien hoe de verbinding tussen thuis en de groep wederkerig kan worden vormgegeven, bijvoorbeeld door ouders uit te nodigen materialen of een huisdier mee te brengen naar de groep, en door kinderen een logeerknuffel of themaspel mee naar huis te geven. Op deze manier krijgen pedagogisch professionals concrete instrumenten om inhoudelijke samenhang tussen thuis en opvang te versterken.

contexten. Daarmee wordt niet alleen de relatie tussen ouders en professionals versterkt, maar ontstaat een gedeelde pedagogische opdracht. In lijn met onderzoek naar family engagement (Ingham, 2017) investeert Uk & Puk in het versterken van thuispraktijken. Zo wordt thuisbetrokkenheid geen incidentele activiteit, maar een geïntegreerd onderdeel van de kwaliteitscyclus en de doorlopende ontwikkellijn van het jonge kind.

Professionaliserings- en kwaliteitscyclus

Effectieve voorschoolse educatie vraagt om continue professionalisering en kwaliteitsbewaking. Onderzoek toont aan dat training in combinatie met coaching op de werkvloer leidt tot duurzame verbetering van pedagogisch handelen (Joyce & Showers, 2002; Henrichs et al., 2016). Uk & Puk integreert deze inzichten door een verplicht certificeringstraject, coaching en nascholing voor alle pedagogisch professionals. Het cyclisch werken (data verzamelen, duiden, doelen stellen, uitvoeren en evalueren) sluit aan bij opbrengstgericht werken en draagt bij aan het systematisch verbeteren van de kwaliteit van het aanbod (Leseman & Veen, 2016).

Conclusie

Het programma Uk & Puk is theoretisch onderbouwd vanuit actuele inzichten over vroegtijdige ontwikkelingsstimulering, sociaal-constructivistisch leren en effectieve kenmerken van voorschoolse educatie. Door spelend leren, rijke interacties, een brede ontwikkelingsbenadering, samenwerking met ouders én planmatig en doelgericht werken te combineren, draagt het programma bij aan het vergroten van ontwikkelingskansen voor jonge kinderen. Het planmatig handelen krijgt binnen Uk & Puk concreet vorm via de 4D-aanpak (data, duiden, doelen en doen), waarmee pedagogisch professionals cyclisch en opbrengstgericht werken aan de ontwikkeling van kinderen. Deze systematische werkwijze sluit aan bij inzichten over opbrengstgericht werken en kwaliteitsverbetering in de voorschoolse educatie en versterkt de samenhang tussen observatie, pedagogisch handelen en evaluatie. Daarmee vormt Uk & Puk een preventieve en evidence-informed aanpak die aansluit bij landelijke kwaliteitskaders en bij de doelstelling om onderwijsachterstanden vroegtijdig te voorkomen of te verminderen.

Literatuurlijst

- Bonifacci, P., Compiani, D., Affranti, A., & Peri, B. (2021). [Home literacy and numeracy interact and mediate the relationship between socio-economic status and early linguistic and numeracy skills in preschoolers.](#) *Frontiers in Psychology*, 12, 662265.
- Driessen, G. (2017). [Early childhood education intervention programs in the Netherlands: Still searching for empirical evidence.](#) *Education Sciences*, 8(1), 3.
- Driessen, G., & Merry, M.S. (2014). [Trends in educational disadvantage in Dutch primary school.](#) *Educational Review*, 66(3), 276-292.
- Haan, D. de (2012). *Verkennen, Verbinden, Verrijken: Didactiek voor een goede interactie met jonge kinderen. Basistraining VVE plus. Gemeente Amsterdam in samenwerking met De Activiteit, CED-Groep.* Amsterdam: Cito en Nederlands Jeugdinstituut.
- Han, J., Cui, N., Lyu, P., & Li, Y. (2023). [Early-life home environment and child cognitive function: A meta-analysis.](#) *Personality and Individual Differences*, 200, 111905
- Henrichs, L.F., Slot, P.L., & Leseman, P.P.M. (2016). *Professionele ontwikkeling in voorschoolse voorzieningen. Een literatuurstudie naar doeltreffende professionaliseringsvormen en -activiteiten.* Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Hoogeveen, K., & Schilder, J. (2019). Factsheet gemeentelijk ouderbeleid. Verkregen van www.goab.eu.
- Ingham, K. S. (2017). [Impact of family engagement on child outcomes in preschool.](#) *Graduate Research Papers*. 227.
- Inspectie van het Onderwijs (2021). [Onderzoekskader 2021 voor het toezicht op het voortgezet onderwijs.](#)
- Jepma, I.J., & Van der Heyden, K. (2025). [De impact van voorschoolse educatie \(1e update\).](#) *Onderwijskennis.nl (NRO).*
- Joyce, B. R., & Showers, B. (2002). *Student achievement through staff development (Vol. 3).* Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Leseman, P., & Slot, P. (2023). *Kwaliteit als sleutel tot maatschappelijk rendement in de kinderopvang.* ESB, 108(4827S), 54-59.
- Leseman, P., & Veen, A. (2016). *Ontwikkeling van kinderen en relatie met kwaliteit van voorschoolse instellingen.* Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Nap-Kolhoff, E., Schilt-Mol, T. V., Simons, M., Sontag, L., Steensel, R. V., & Vallen, T. (2008). *VVE onder de loep.* Tilburg: IVA.
- Nederlands Jeugdinstituut. (2020). [Opgroeien en opvoeden in armoede.](#) Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Posthumus, H., Scholtus, S., & Walhout, J. (2019). *De nieuwe onderwijsachterstandenindicator primair onderwijs.* Samenvattend rapport. Den Haag: CBS.
- Roseboom, T. (2018). *De eerste 1000 dagen: Het belang van een goed begin vanuit biologisch, medisch en maatschappelijk perspectief.* Amsterdam: De Tijdstroom Uitgeverij
- Sheridan, S. M., Smith, T. E., Kim, E. M., Beretvas, S. N., & Park, S. (2011). [A randomized trial examining the effects of parent engagement on early literacy: The Getting Ready intervention.](#) *School Psychology*, 34(5), 500-511.
- Singer, E., & Kleerekoper, L. (2009). *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar.* Elsevier gezondheidszorg
- SLO. (2023). [Inhoudskaarten Jonge kind](#) (pré-fase en fase 1).
- Romijn, B., Slot, P., Jepma, I.J., Muller, P., Bredevelde, M., & Leseman, P. (2024). *Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang: De kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang in beeld: Gecombineerde metingen 2017-2023.* [Sardes.](#)
- Slot, P. L., Willemsen, M. M., Bleses, D., & Downer, J. (2023). [Individual toddlers' interactions with teachers, peers, and the classroom environment in Danish and Dutch childcare: First validation of the inCLASS Toddler.](#) *Learning and Individual Differences*, 107, Article 102347
- Slot, P. L., Penderi, E., Norheim, H., Pagani, V., Wyslowska, O., & Bulkowski, K. (2025). [Teacher-parent relationships: what contextual and teacher characteristics contribute to relationships with parents of diverse backgrounds?](#) *European Early Childhood Education Research Journal.* Advance online publication.
- Strik, A., & Schoemaker, J. (2016). *Interactievaardigheden: Een kindvolgende benadering.* Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Van Laere, K., & Vandenbroeck, M. (2020). *Early learning in preschool: meaningful and inclusive for all? Exploring perspectives of migrant parents and staff.* In *Perspectives from Young Children on the Margins* (pp. 71-85). Routledge.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes.* Cambridge, MA: Harvard University Press.